

УДК 338.43:334.72

СУТНІСТЬ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО РИЗИКУ ТА ОСНОВНІ МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ЙОГО ВИЗНАЧЕННЯ

А.В.Ключник, асистент

Миколаївський державний аграрний університет.

Розглянуто різні погляди щодо сутності "ризиків". Уточнено його визначення з урахуванням особливостей сільськогосподарської підприємницької діяльності. Запропоновано методичні підходи до оцінки ризику в сучасних аграрних формуваннях.

Рассмотрены разные взгляды, которые касаются понятия "риска". Уточнено его значение с особенностями сельскохозяйственной предпринимательской деятельности. Предложены методологические подходы в оценке риска в современных аграрных формированиях.

На ефективність діяльності аграрних підприємницьких формувань впливає ризик. Ігнорування останнього або ж його неналежне урахування швидко приводить підприємство до краху, тому раціональна поведінка його керівництва і провідних фахівців передбачає аналіз ризику, обв'язкове його урахування у прийнятих рішеннях і розробку заходів, спрямованих на його запобігання, зниження. Інтерес до проявів ризику в сільськогосподарській підприємницькій діяльності, причин його виникнення, аналізу і класифікації активізувався з початком аграрної реформи.

Проблемам ризикованості діяльності підприємницьких структур займається певна частина учених-економістів, серед яких Азізов С.П., Благодатний В.І., Бобров В.Я., Гадзевич О.І., Ілляшенко С.М., Мармуль Л.О., Мних М.В., Мних Н.М., Саблук П.Т., Семенченко Н., Червен І.І та інші. Проте проведений нами аналіз досліджень науковців, які присвячені проблемам ризику, свідчить про надмірну, не завжди практичну широту поглядів на природу та визначення підприємницького ризику (особливо в аграрній сфері АПК), а також недостатню визначеність методичних аспектів його оцінки. Розгляд саме цих питань і є метою даної статті.

Загальновизнаним першовідкривачем проблеми ризику вважається американський економіст Френк Найт (1926 р). Взагалі, слід визнати, що довгий час ризики розглядалися і досліджувалися переважно іноземними економістами.

У вітчизняних публікаціях зустрічаються досить різноманітні визначення сутності ризику функціонування підприємницьких формувань, наприклад, С.П.Азізов [7] під підприємницьким ризиком розуміє можливість втрати ресурсів чи недоодержання доходів, що не можуть бути покриті ніякими системами застережень, порівняно із плановим варіантом. Л.М.Алексєєнко і В.М.Олексєєнко [4] ризик трактують як ймовірність настання події, пов'язаної з можливими фінансовими втратами чи іншими негативними наслідками для діяльності підприємства. На думку В.І.Благодатного і

Л.О.Мармуль, підприємницький ризик — це не тільки можливість зазнати непередбачених збитків, недосягнення сподіваного результату (втрачена вигода внаслідок впливу стохастичних несприятливих подій), зумовлених невизначеністю внутрішніх і зовнішніх умов навколишнього середовища суб'єкта господарювання або виконання помилкового чи невчасного управлінського рішення, прийнятого у ситуації неминучого вибору, у ході реалізації підприємницької ідеї, а також манера і стиль ділової поведінки, яка обрана підприємцем на основі якісної і кількісної оцінки ситуації, можливість зазнати збитків [1]. Майже аналогічної думки дотримуються і П.Ю.Буряк, М.В.Римара, О.І.Гадзевич, П.Г.Гробовий, С.Н.Петрова, С.І.Полтавцев, В.М.Гриньов, В.О.Каюда, С.М.Ілляшенко.

В.Я. Бобров поняття “ризик” розглядає з двох позицій: 1) можливі збитки або недоотримання доходів порівняно з варіантом, передбаченим прогнозом, планом, проектом, програмою; 2) дія, в розрахунку на удачу на щасливий результат, який, однак, не виключає можливості невдачі [2]. М.В.Мних та Н.М.Мних зазначають, що можливість негативного відхилення від запланованого фактичного результату, тобто небезпека небажаного наслідку — це ризик, а ймовірність позитивного відхилення при вихідних заданих параметрах на одну очікувану подію — це шанс [6]. У цьому розуміння можна розрізнити ризик збитку або шанс на прибуток.

Однак, на нашу думку, такі трактування ризику є одnobічними і характеризують його лише як імовірність певних втрат, тобто як категорія, що призводить лише до негативних наслідків. Між тим на практиці підприємці йдуть на ризик, оскільки він може ще й принести позитивні результати. Враховуючи цей фактор, М.М.Ільчук підприємницький ризик трактує не тільки як ймовірність понесення фірмою у процесі здійснення господарських операцій втрат, а і як одержання додаткового прибутку, зумовлених багатоваріантністю прийняття можливих рішень чи невизначеністю виробничих ситуацій [9]. І.С.Кравченко, І.Л.Петрова, В.В.Радченко ризик вважають однією з основних функцій підприємця і зазначають, що це необхідність прийняття таких рішень, які спрямовані на досягнення успіху, але не гарантують його через

мінливість та невизначеність економічної ситуації [8].

Вивчивши вище наведені, а також деякі інші погляди науковців на сутність ризику, ми прийшли до висновку, що стосовно сільськогосподарських структур він являє собою, з одного боку, ймовірність понесення втрат ресурсів і доходів у зв'язку з цілою низкою несприятливих умов економічного середовища, а з другого — можливість одержання вигоди, додаткового прибутку, які, однак не є гарантованими.

Для дослідження ризиків підприємницьких формувань доцільно використовувати наступні групи методів: статистична, яка базується на аналізі коливань оціночного показника і характеризує результативність дій підприємства за певний період часу; аналітична — передбачає використання традиційних показників, які застосовуються насамперед при оцінці ефективності інвестиційних проектів; нормативна, що передбачає порівняння фактичних показників конкретного підприємства з розрахованими для нього нормативними величинами (більше відхилення свідчить про більший ризик); експертних оцінок — дозволяє оцінювати ступінь ризику різних сфер діяльності аграрних підприємств в умовах дефіциту інформації на основі думок експертів. На увагу заслуговують і такі запропоновані Томасом Л.Бартоном, Уільямом Г.Шенкиром, Полом Л.Уокером [16] методи, як: сценарний (розробляються різні сценарії ризику, засновані на їх порівнянні з подіями, які вже відбулися на інших підприємствах); “мозгової атаки” (за допомогою якого можна побачити важливість кожного окремого ризику і ранжирувати їх за мірою їх значимості).

Виходячи з вище викладеного, можна зробити наступні висновки:

- аграрне виробництво є одним з найбільш ризикованих;
- стосовно сільськогосподарських структур ризик являє собою, з одного боку, ймовірність понесення втрат ресурсів і доходів у зв'язку з цілою низкою несприятливих умов економічного середовища, а з другого — можливість одержання вигоди, додаткового прибутку, які, однак не є гарантованими;
- основними групами методів дослідження ризиків підприємницьких формувань є наступні: статистична, аналітична, нормативна, експертних оцінок. На увагу заслуговують і сценарний метод та метод “мозгової атаки”.

ЛІТЕРАТУРА

1. Благодатний В.І., Мамуль Л.О. Основи підприємництва та агробізнесу: Навчальний посібник – Херсон: Айлант 2002. -274 с.
2. Бобров В.Я. Основи ринкової економіки: Підручник. – К.: Либідь, 1995. -320 с.
3. Вітлінський В.В., Верчено П.І. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. – К.: КНЕУ, 2000. – 292 с.
4. Економічний тлумачний словник: власність, приватизація, ринок цінних паперів (українсько-англійсько-російський) / Л.М. Алексеєнко, В.М. Олексієнко. – Тернопіль: Астон, 2003. – 672 с.
5. Менеджмент для магістрів: Учеб. Пособие / Под. ред. д.э.н., проф., А.А. Эпифанова, д.э.н., проф., С.Н. Козьменко. – Сумы: ИТД “Университетская книга”, 2003 – 762 с.
6. Мних М.В., Мних Н.М. Визначення ризиків та їх страхування // Економіка. Фінанси. Право.- 2003 – № 10. С. 37-39
7. Організація виробництва аграрного бізнесу в сільськогосподарських підприємствах. Підручник / С.П. Азізов, П.К. Канівський, В.М. Скупий. За ред. проф. С.П. Азізова – К.: ІАЕ, 2001. – 834
8. Основи економіки: Підручник / І.Ф. Радіонова, І.С. Кравченко, І.Л. Петрова, В.В. Радченко; За ред.. І.Ф. Радіонової. – К.: Зодіак – ЕКО, 1995 – 224 с.
9. Основи підприємницької діяльності та агробізнесу: Навч. Посібник / МА.М. Ільчук, Т.Д. Іщенко, В.К. Збарський та ін.. : За ред.. М.М. Ільчука. – К.: Вища освіта, 2002 – 398 с.
10. Семенченко Н. Проблема ризику та конкуренція надійності в сфері збуту продукції. // Економіст. – 2004 – № 2. -С.68-69
11. Томас Л. Бартон, Уильям Г. Шенкир, Пол Л. Уокер Комплексный подход к риск-менеджменту: стоит ли этим заниматься: Пер. с англ. – М.: Издательский дом “Вильямс”, 2003. – 208 с.